

3.1 Tips voor leerkrachten in het middelbaar beroepsonderwijs

Met dank aan Heleen Schoots, KPC-groep

Leerproces

Onderwijs aan kinderen met een aan autisme verwante stoornis, vraagt om een ongewone aanpak die soms regelrecht in strijd lijkt met alle didactische principes. Als docent wil je een leerling niet buitensluiten, maar toch kan het soms goed zijn de leerling met een stoornis in het autisme spectrum in de pauze alleen binnen te laten, of hem een plaats in de klas te geven waar de leerling rustig (alleen) kan zitten. Op school moeten pogingen tot rechtstreekse gedragsbeïnvloeding worden losgelaten. Men zal zich allereerst moeten richten op het aanleren van technische vaardigheden, de schoolse vaardigheden komen op de tweede plaats. Leren is een proces waarbij twee partijen zijn betrokken. Het vraagt openstaan voor elkaar, communicatie. Doordat leerlingen met autisme niet spontaan betrokken zijn bij hun omgeving kun je op hen niet hetzelfde beroep doen als bij leerlingen zonder autisme. Docenten moeten proberen de vaardigheden die niet aan te leren zijn, zoals inlevingsvermogen of voelen wanneer de grens bereikt is, te compenseren door het maken van bepaalde afspraken met de leerling. Aan de hand van concrete situaties kan de docent proberen de leerling bewust te maken van zijn/haar rol binnen het geheel, bijvoorbeeld als probleemoplosser of als klasgenoot.

Wat docenten moeten weten

Leerlingen met autisme passen zich niet aan, de docent moet zich aan de leerling aanpassen. Zie moeilijk gedrag als onmacht, niet als onwil. Wil een leerling met autisme kans maken op school dan moeten we ons niet in eerste instantie richten op de leerling, maar op de omgeving. Wat betekent dat?

Begeleiding: het sleutelwoord hiervan is structuur. Voor de leerling met het syndroom van Asperger is de school een uitgelezen plaats om te leren omgaan met leeftijdgenoten. Goede begeleiding is dan belangrijk: docenten kunnen veel voor deze leerling doen.

Wat kun je doen als docent?

Voorstructureren

Vereenvoudigen en verduidelijken van de omgeving en het aanbrengen van structuur. Dit kan door het gebruik van concrete taal, rustig voorspelbaar gedrag van de docent, het voorstructureren van de lesstof, het maken van een tijdsplanning en een vaste plaats in de klas.

Pedagogisch handelen: houd altijd de specifieke leerling met zijn individuele hulpvraag in het achterhoofd

- wees voorspelbaar
- stel je afstandelijk neutraal op
- praat rustig, niet te veel en praat concreet
- noem de leerling regelmatig bij de naam en zeg vooral wat hij wel moet doen
- geef de leerling met autisme een rustige plek in de klas, dichtbij, waar je hem goed in het oog kunt houden en niet in de loop van andere leerlingen
- laat de leerling eventueel in de pauzes binnenblijven
- zeg niet; "snap dat nou"; wat emotioneel niet aan gevoeld wordt vraagt om een concrete uitleg (cognitieve omweg)
- praat met klasgenoten en vraag begrip

- probeer probleemsituaties voor te zijn
- houd toezicht tijdens de pauzes
- bedenk dat leerlingen met een stoornis in het autisme spectrum dat wat ze niet aanvoelen, wel kunnen aanleren.

Didactisch handelen

- geef duidelijke begrensde opdrachten
- geef keuzemogelijkheden bij het stellen van een vraag
- bedenk bij het formuleren van de opdracht altijd hoe de leerling de opdracht begrijpt. De strategie waarmee problemen worden opgelost is anders: als de leerling de opdracht niet in zijn agenda zet, hoeft hij die ook niet te maken, want je moet alleen doen wat in de agenda staat
- zorg dat de lesindeling duidelijk en voorspelbaar is.
- Luisteren en tegelijkertijd aantekeningen maken (schrijven + motorische inspanning) is een te complex proces
- als je je eisen afgestemd hebt mag je wel degelijk vastberaden zijn: 'we gaan dit gewoon doen net als iedereen'
- let op plagen en pesten
- het ontwikkelen van begrip door te leren analyseren en conceptualiseren.

Accepteren

Dit houdt meer in dan alleen weten wat autisme inhoudt. Het betekent ook:

- begrijpen dat het niet gaat om onwil, maar om onmacht en begrijpen dat in eerste instantie de docent zich moet aanpassen.

Stimuleren

Dit is gericht op het verhogen van de motivatie en het plezier op school.

- Stimuleer leerlingen in de klas om begrip te tonen voor bepaald gedrag door zelf het goede voorbeeld te geven.
- Leer de leerling ook aan klasgenoten en niet alleen aan de docent om hulp te vragen.
- Stimuleer vriendschappen en benoem, in overleg, een maatje.
- Moedig de leerling aan om mee te doen met groepsactiviteiten.

Corrigeren

Het verbeteren van de basale condities die bij het leren van de vaardigheid betrokken zijn.

Leer ze:

- complimentjes te geven
- anderen te helpen en aandacht te geven
- zichzelf bepaalde handelingspatronen te laten opleggen
- geef ze de gelegenheid om met leerlingen met dezelfde interesses te praten
- gebruik het gedrag van anderen als voorbeeld om iets uit te leggen.

Compenseren

Compenseren is gericht op het minimaliseren van de gevolgen die een leerling met een stoornis in het autisme spectrum ondervindt en op het versterken van de relatief sterke vaardigheden (bij deze leerlingen: visueel) met behulp van hulpmiddelen en faciliteiten.

- geven van extra tijd bij proefwerken en het beantwoorden van vragen
- gebruiken van eventuele picto's of tekeningen voor de te volgen strategie
- veranderingen bijtijds aankondigen
- visualiseren van bijvoorbeeld: stappenplannen, studiewijzers en het op het bord zetten van het huiswerk
- bespreken wat de leerling moet doen bij lesuitval, roosterwijziging
- geven van een studiewijzer of weekplanner
- durf af te wijken van regels, voor deze leerlingen moet soms een uitzondering worden gemaakt
- voorstructureren van de tekst door belangrijke tekst te onderstrepen
- maak afspraken over als het niet lukt wat hij dan moet doen

Dispenseren

Wat niet per se hoeft overslaan.

Remediëren

Zwakke punten in het handelingspatroon aanpakken. Vragen waar leerlingen mee zitten kunnen zijn:

- 1 Wat moet ik weten?
- 2 Hoe krijg ik antwoord op mijn vragen?
- 3 Hoe ga ik om met anderen?
- 4 Hoe moet ik mij gedragen?
- 5 Hoe los ik mijn problemen op?

Ad 1) Wat moet ik weten?

Visueel maken en plannen.

De leerling vraag in feite een handleiding om de school te doorlopen. Een individuele handleiding die samen met de remedial teacher is opgesteld kan daarbij helpen. Daarin kan bijvoorbeeld zitten:

- klok voor tijden
- dagplankaart-rooster
- kalender, agenda, weekrooster
- getekende of geschreven instructies
- stappenplan waarin stapsgewijs staat wat te doen
- herinneringskaartjes, waarop herinnerd wordt aan gewenst gedrag
- contracten waarin afspraken zijn vastgelegd
- een plattengrond
- huiswerkplanner

Ad 2) Hoe krijg ik antwoord op mijn vragen?

Uitleggen en antwoord geven. Een gesprek met de mentor of remedial teacher: de uitkomsten van deze gesprekken worden op papier gezet zodat de leerling ze bij herhaling terug kan lezen.

Ad 3) Hoe ga ik om met andere mensen? ---leren begrijpen van andere mensen

- De leerling moet cognitief leren wat andere leerlingen aanvoelen
- Herkennen en benoemen van emoties
- Verklaren van grapjes
- Toelichting op gebeurtenissen, voorvallen, etcetera
- Een enquête onder klasgenoten, om erachter te komen wat zij voelen, denken en willen.
- Herkennen van emoties in gezichten, houdingen, stemmen, lichaamstaal.
- Leren wat tactisch invoelend en empathisch is en dit proberen te zijn.

Ad 4) Hoe moet ik mij gedragen?

Omgangsregels leren

Er zijn speciale programma's voor deze leerlingen. In het middelbaar beroepsonderwijs zal het betekenen dat je gesprekken met ze voert en bepaalde stappen voor het omgaan met leerlingen en docenten op papier zet. Er moet lang aan één stap gewerkt worden.

Ad 5) Hoe los ik mijn problemen op?

Probleemoplossende gesprekken.

Voorval: Wat gebeurde er? Wat deed jij? Wat was het gevolg? Hoe voelde iedereen zich?

Oplossing: Hetzelfde gebeurt weer. Wat kun je dan beter doen? Hoe zal het dan aflopen? Hoe voelt iedereen zich dan?

Welke aanpak werkt wèl en welke níet?

Wat wèl werkt:

- Accepteren
- Aanleren wat de leerling niet aanvoelt
- Zie gedrag als onmacht niet als onwil
- Bepaal wat er gebeurt
- Begeleiden
- Benut interesse om iets nieuws te leren
- Reageer kort en stevig
- Motiveer de leerling
- Reageer consequent hetzelfde
- Gebruik concrete taal
- Geef duidelijke boodschappen
- Zorg voor een heldere en duidelijke structuur
- Controleer of de leerling het begrepen heeft
- Bereid de leerling voor op veranderingen
- Reik alternatieven aan voor probleemgedrag
- Leer gedragscodes cognitief aan, zoek samen naar een oplossing
- Geef uitleg over gevoelens en vriendschap
- Voorkom probleemgedrag, regels blijven herhalen want de leerling leert niet van straf
- Vertel klasgenoten waarom deze leerling dat niet kan
- Compenseren
- Geef extra tijd
- Geef concrete materialen

- Vereenvoudig schema's en modellen
- Visualiseer de stappen voor de te volgen strategie
- Laat met de computer werken

Middelen ter ondersteuning

- Dagrooster
- Stappenplannen
- Getekende zelfinstructie
- Contracten over gedrag
- Huiswerkplanners
- Herinneringskaartjes voor gewenst gedrag
- Geef niet alleen verbaal les.

Wat niet werkt:

- Begeleiden
- Verplicht de leerling niet samen te werken
- Overhaast de leerling niet, voer de druk niet op
- Verwacht niet dat als je de klas aanspreekt deze leerling het gehoord heeft
- Denk niet dat het herhalen van een zin betekent dat deze ook begrepen is
- Ga geen lang moraliserend verhaal houden
- Verwacht geen empathie
- Denk niet dat de leerling je manipuleert
- Geef geen complexe opdrachten

Taalgebruik

- Gebruik niet meer woorden dan nodig is
- Gebruik zo min mogelijk figuurlijk taalgebruik
- Voorkom kleinerende opmerkingen
- Wees voorzichtig met grappen maken

Gedrag

- Raak een leerling niet zo maar aan
- Laat de leerling niet steeds van plaats wisselen
- Praat conflicten niet uit, maar maak afspraken
- Straf niet, geef regels
- Dwing een leerling niet in de pauze het schoolplein op te gaan
- Kap fantaseren en associëren af
- Vat gedrag niet persoonlijk op
- Reageer niet de ene keer boos en de andere keer niet